

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

*Topography of Taste: Landmarks of Culinary Identity
in the Romanian Principalities from the Perspective of
Foreign Travellers (Seventeenth to Nineteenth Centuries)*

*[Topografia gustului: repere ale identității culinare în Principatele
Române din perspectiva călătorilor străini (secolele XVII-XIX)]*

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. Monica MATEI-CHESNOIU

Student-doctorand:

Virginia-Magdalena FAZAKAȘ (PETRICĂ)

CONSTANȚA

2017

CONTENTS

INTRODUCERE: TOPOGRAFIA ANALIZEI GUSTULUI	1
CAPITOLUL 1. HIPERGUSTURILE GLOBALIZĂRII.....	12
1.1. Cultura alimentară și identitatea culinară	13
1.2. Hipergusturile și gusturile ancorate spațial	22
1.3. Relatări gustative de călătorie.....	29
CAPITOLUL 2. TOPOGRAFI AI GUSTULUI: CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE PRACTICILE ALIMENTARE ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE	36
2.1. Plăcere, neplăcere și dezgust: direcțiile de formare a gustului	37
2.2. Topografii ale gusturilor ciudate: prejudecăți și stereotipuri legate de hrană	42
2.3. Geografia gustativă și bagajul sociocultural al călătorilor	50
CAPITOLUL 3. DISCURSURI DESPRE GUST DE-A LUNGUL TIMPULUI ȘI REPREZENTAREA SPAȚIULUI	64
3.1. Dialoguri peste timp	65
3.2. Discursuri polarizate.....	73
3.3. Reprezentarea polivalentă a spațiului și a timpului.....	82
CAPITOLUL 4. CARTOGRAFIEREA DIMENSIUNILOR ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE UNOR REPERE IDENTITARE CULINARE	94
4.1. Implicații economice ale reperelor identitare culinare	95
4.2. Hrana și socializarea în spațiul privat.....	109
4.3. Gusturi urbane amare și dulci: cafelele și cofetăriile ca spații compensatorii de socializare	118
CAPITOLUL 5. SUBSTRATUL RELIGIOS ȘI CEL ARHAIC ÎN REPERE ALE GUSTULUI.....	130
5.1. Parcursurile gustului în viață și în moarte: traiectorii nuptiale și funerale ale hranei.....	132
5.2. Gusturi festive pentru sărbători religioase	141
5.3. Substraturi arhaice ale tabuurilor și superstițiilor alimentare.....	149
CAPITOLUL 6. SCHIMBĂRI DE FOCALIZARE: PERSPECTIVE COMPARATIVE ASUPRA REPREZENTĂRII SPAȚIULUI ȘI GUSTULUI ÎN SECOLELE XVII–XIX.....	156
6.1. Topografi exploratori în secolul al XVII-lea.....	157
6.2. Topografi exploratori și topografi pasageri în secolul al XVIII-lea	163
6.3. Topografi cu scop de afaceri și topografi turiști în secolul al XIX-lea.....	172
CONCLUZII.....	188
BIBLIOGRAFIE.....	201

Cuvinte-cheie: identitate culinară, repere ale gustului, reprezentarea gustului, topografie a gustului, vocile călătorilor, cartografie cognitivă

Plecând de la tendințe critice recente în studiile culinare (îndeosebi de antropologie, istorie și imagologie culinară) și abordând aspecte legate de analiza mentalităților, geocritică, studii spațiale și analiză a discursului, teza de față explorează modul în care gustul și spațiul apar cartografiate în strânsă conexiune în texte aparținând unor călători străini prin țările române în secolele XVII–XIX. Printr-o perspectivă interdisciplinară, lucrarea investighează un domeniu mai puțin aprofundat în România, dar de o mare amploare în străinătate: studiile culturale în domeniul antropologiei și istoriei culinare, cu focalizare asupra relațiilor dintre hrană și identitatea etnică sau națională. Cercetarea are în vedere mărturii legate de practicile alimentare din țările române, cu referire la Țara Românească, Moldova, Transilvania, dar și la Dobrogea și la porturile danubiano-pontice. Matricea temporală începe cu secolul al XVII-lea, în care se cristalizează primele relatări exhaustive despre viața socială, politică, religioasă și culturală, care includ și o diversitate de detalii culinare. Analiza ia în considerare extrase din scrierile de călătorie aparținând a șaiszeci și unu de călători de diferite profesii și naționalități: majoritatea vest-europeni (cu precădere britanici, scoțieni și irlandezi), șapte est-europeni, un american și un arab din Imperiul Otoman. O astfel de alcătuire a corpusului de texte a favorizat studiul dialogismului vocilor de-a lungul orizonturilor temporale și spațiale.

Relatările de călătorie despre practicile alimentare în țările române funcționează ca niște hărți comprehensive care, atunci când sunt suprapuse, generează profilul topografic al unei identități culinare emergente, ca un construct versatil ce armonizează influențe orientale și occidentale. Relațiile dintre hrană și spațialitate sunt analizate în lumina studiilor spațiale și geocritice, pornind de la accentul pe care Robert T. Tally Jr. îl pune asupra abordărilor multisenzoriale implicate de această perspectivă critică (*Geocritical Explorations* 3). Bertrand Westphal susține aceeași optică, argumentând că experiențele geocritice sunt favorizate de toate simțurile (134). Văzul nu mai este simțul exclusiv de orientare, care controlează traiectoriile deplasărilor. Cercetarea de față studiază gustul ca generator cartografic al rețelei memoriei textuale, în relație cu matricea spațială locală. Conceptul de spațiu este utilizat conform teoriei lui Michel de Certeau, care înțelege spațiul (*espace, space*) ca o actualizare dinamică a locului (*lieu, place*) (117). În timp ce locul este caracterizat de univocitate și stabilitate (Certeau 117), spațiul implică mobilitate și interpretări polivalente. Mărturiile călătorilor conectează experiențele lor culinare și explorările teritoriale în cadrul reprezentărilor gustului și spațiului, care se intersectează și creează în timp o polifonie de

voci și interpretări. Termenul *production of space* (reprezentare spațială) este tributary teoriei lui Henri Lefebvre, care evidențiază conexiunile dintre spațiul real și cel mental, oglindite în cunoscuta triadă a reprezentării spațiale: spațiu perceput, spațiu conceput și spațiu trăit (33). Diferențele dintre spațiile mentale și reale produc adesea trăiri conflictuale, oscilând de la nemulțumire, anxietate și dispreț la încântare, uimire și entuziasm. Discrepanțele dintre elementele triadei, combinate cu multitudinea tiparelor de gândire, contribuie la o topografie caleidoscopică a gustului, țesută din pluralitatea vocilor contradictorii sau complementare.

Studiul diacronic al rețelelor textuale asigură o perspectivă transversală asupra dinamicii gustului și a practicilor alimentare sub influența factorilor sociali, culturali, religioși sau politici. Această abordare conduce la o topografie a gustului, înțeleasă ca un profil topografic care favorizează o reprezentare tridimensională, extinzând modul de vizualizare oferit de o hartă obișnuită, bidimensională. Alimentele și practicile culinare recurente în textele selectate sunt clasificate ca repere ale gustului, funcționând ca puncte de legătură care formează contururile unei hărți a gustului. Călătorii au rolul de topografi ai gustului, întrucât ei găsesc, analizează și interpretează detaliile culinare circumscrise unei spațialități bine determinate. Cartografia realizată de ei poartă amprenta formării lor sociale, culturale și profesionale, a stereotipurilor și prejudecăților dezvăluite direct sau indirect. Rezultatul este un joc de umbre și lumini, în care gustul se transformă în “arhigust” (*architaste*) – o arhitectură multidimensională a gustului, care este transcendent textual. Identitatea culinară reprezintă, astfel, un construct versatil, în sensul unei structuri cognitive a cărei existență volatilă se bazează pe contextualizări subiective.

Teza este structurată în șase capitole: primele două dezbate relațiile dintre cultura alimentară și identitatea culinară în contextul societății contemporane globalizate, investighează mecanismele de formare a prejudecăților și stereotipurilor referitoare la hrană și explică influența bagajului sociocultural al călătorilor asupra reprezentărilor spațiale și gustative. Obiectivele următoarelor capitole privesc identificarea și analiza principalelor repere economice, sociale și religioase de identitate culinară; elucidarea motivelor pentru care centrele de interes ale topografiilor-călători s-au modificat de-a lungul timpului și explicarea modului în care diferitele tipuri de hărți cognitive și schimbări de focalizare reflectă firele care conectează nodurile topografiei gustului în țările române.

Capitolul 1 examinează „Hipergusturile globalizării” („Hypertastes of Globalization”) în opoziție cu gusturile ancorate spațial, evidențiind implicațiile lor în configurarea alterității și identității în cadrul societății contemporane, multiculturală și eterogenă. Analiza pornește de la evaluarea cauzelor și consecințelor interesului general

sporit pentru toate aspectele legate de hrană și gastronomie, precum și pentru relația dintre cultura alimentară și identitatea culinară. Capitolul demonstrează că mass-media și cyberspațiul generează simulacre ale gustului, întrucât reproduc rețete *ad infinitum*, până când raportul cu originalul se pierde complet. Am definit aceste copii distorsionate și artificiale, care oferă iluzia autenticității, drept hipergusturi (*hypertastes*). Volatile și polimorfe, ele reunesc diverse fațete postmoderne: hipergusturile produse în emisiunile de televiziune sau pe website-urile cu temă gastronomică invită la o atitudine participativă, în care accentul se pune pe reprezentare teatrală și *happening*; hipergusturile ludice specifice pentru *fusion cuisine* implică deconstrucția și recombinațiile infinite; hipergusturile gastronomiei moleculare bulversează simțurile prin irealitatea reunirii unor texturi aparent incompatibile; hipergusturile hipermoderne obținute cu ajutorul tehnologiei de ultimă generație (precum ambalaje comestibile, alimente sintetice sau printate tridimensional, experiențe de degustare multisenzorială) – toate reprezintă seducătoare simulacre ale realității. Ca o replică la apariția hipergusturilor, se constată o creștere a interesului pentru gusturile ancorate spațial. Noțiunea de *terroir* presupune o abordare teritorială a hranei și subliniază relația strânsă dintre identitatea culinară și spațialitatea căreia îi este circumscrisă. Am arătat că, din punct de vedere metafizic, conceptul de *terroir* amintește de modelul matricei stilistice dezvoltat de filosoful român Lucian Blaga, prin faptul că diferențele culturale oglindesc diverse tipare spațiale specifice.

Relația simbiotică dintre gust și spațialitate reverberează și dinamica locuitorilor și interacțiunile cu factorii exogeni. După cum gusturile ancorate spațial răspund nevoii identitare de găsire a unor repere solide într-o lume afectată de permanentele schimbări aduse de globalizare, tot astfel, popularitatea voiajelor gastronomice reflectă căutarea valorilor autentice. Memoriile de călătorie (vizuale sau scrise) dedicate bucătăriilor naționale, regionale sau locale pun accentul pe moștenirile ancestrale și pe reconectarea la elementele tradiționale. Capitolul analizează modul în care relația triangulară dintre hrană, spațiu și identitate este configurată în astfel de scrieri și oferă o privire de ansamblu asupra impresiilor de călătorie din secolul al XXI-lea, în special asupra celor dedicate României. Reprezentările gustului și spațiului ilustrează paradoxurile unui teritoriu care reunește modernitate și tradiție, vectori occidentali și orientali, și în care ospitalitatea este un reper identitar semnificativ. Acest capitol investighează stratul cel mai recent al profilului topografic al gustului, în timp ce celelalte capitole sunt dedicate analizei diacronice, în secțiune transversală, a evoluției pluristratificate a identității culinare.

Capitolul 2, intitulat “Topografi ai gustului: călători străini despre practicile alimentare în Principatele Române” („Taste Topographers: Foreign Travellers Writing about Food Practices in the Romanian Principalities”), evidențiază rolul gustului ca generator cartografic și demonstrează rolul călătorilor ca topografi ai gustului, prin faptul că aceștia surprind și interpretează detalii culinare circumscrise unei anumite matrice spațiale. Topografia gustului pe care ei o configurează oferă o încapsulare textuală a aromelor și a practicilor specifice. Capitolul explică faptul că hărțile gustative sunt caracterizate de tipare de plăcere, neplăcere sau dezgust, care depind de structura personalității, de proprietățile alimentelor, precum și de bagajul social, cultural sau economic. Identificarea factorilor care afectează percepția gustului s-a dovedit importantă pentru înțelegerea reprezentărilor contradictorii ale gustului în relație cu același referent cognitiv. Abordarea polisenzorială a realității din perspectivă geocritică sugerează că există o diferențiere a călătorilor din punct de vedere al simțurilor folosite preponderent în reprezentarea realităților întâlnite. Majoritatea scrierilor de călătorie sunt orientate vizual, dar există și reprezentări ale spațiului și gustului care relevă o sensibilitate tactilă, auditivă sau gustativă mai ridicată.

Sunt investigate mecanismele de formare a prejudecăților și stereotipurilor alimentare, pornind de la diverse exemple de stereotipuri exogene și endogene privind identificarea prin hrană la nivel național și global. Stereotipurile negative, care predomină, sunt analizate în vederea identificării elementelor care afectează reprezentările gustului și care favorizează aplicarea etichetelor peiorative în cazul patrimoniului culinar al moldovenilor, transilvănenilor și valahilor, precum și în cazul altor grupuri etnice, ca maghiarii, grecii, tătarii sau turcii. Capitolul examinează felul în care reprezentările de gust și de spațiu sunt influențate de bagajul sociocultural al călătorilor. Sunt avute în vedere mai ales profesiile acestora, care adesea orientează focalizarea asupra anumitor detalii privind practicile culinare. Topografii gustului oferă reprezentări diverse ale aceleiași realități, în conformitate cu prejudecățile, mediul din care provin, profesia, sau sensibilitatea gustativă.

Toți acești factori influențează scrierile de călătorie în același fel în care măsurătorile realizate cu ajutorul instrumentelor topografice sunt afectate de variabile ce țin de echipament sau mediu. Reprezentările gustului și spațiului sunt uneori entuziaste sau poetice, articulând o retorică a excelenței și perfecțiunii, uneori sunt critice și circumscriu o retorică a disprețului, iar altele sunt echilibrate și surprind și aspecte negative și pozitive. Topografia gustului etalează o structură compozită, în care elementele orientale și occidentale fuzionează în rezonanță cu un spațiu polimorf, un teritoriu de graniță, care reunește un mix de contraste și gusturi: bragă, bere, vin, șerbet, paprica, ciorbă, brânză, tocănițe turco-slave, precum iahnie,

sarmale și ciulama. În ciuda tuturor variabilelor care distorsionează reprezentările spațiale și gustative ale călătorilor, suprapunerea hărților cognitive creează un profil topografic pluristratificat, armonizând contururi orientale și occidentale.

Capitolul 3, „Discursuri despre gust de-a lungul timpului și reprezentarea spațiului” („Vocalizing Taste across Time and the Production of Space”), investighează rețeaua alcătuită din scrierile de călătorie ce oferă reprezentări dialogice ale spațiului și ale gustului în țările române între secolele al XVII-lea și al XIX-lea. Accentul cade asupra felului în care vocile călătorilor se interconectează de-a lungul timpului (secole diferite) și spațiului (vestic în opoziție cu estic), rezultând o construcție polivalentă a spațiului și gustului. În acest sens, este relevantă analiza unui text complex, care armonizează puncte de vedere occidentale și orientale: traducerea din arabă pe care F. C. Belfour o face în secolul al XIX-lea pentru relatările de călătorie (*The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch*) aparținând arhidiaconului Paul din Alep, fiul patriarhului Macarie al Antiohiei. Translatorul încearcă să completeze informațiile oferite de călătorul arab din secolul al XVII-lea despre teritoriile mai puțin cunoscute ale țărilor române și inserează în *paratext* (note de subsol și anexă) citate din alți scriitori de la începutul secolului al XIX-lea (precum Adam Neale, William Wilkinson, Sir Robert Ker Porter, J. C. Hobhouse, Thomas Thornton). Dialogismul ludic sincronizează punctele de vedere ale unui călător oriental din secolul al XVII-lea cu perspectivele occidentale exprimate două veacuri mai târziu.

Capitolul analizează diverse exemple de dialoguri directe între călători – materializate prin citările, aluziile sau recunoștința manifestată față de contribuția predecesorilor – și efectele lor asupra reprezentărilor gustului și spațiului. Mai numeroase sunt cazurile de dialoguri indirecte, ascunse în țesătura narativă, ce apar atunci când călătorii reproduc judecățile sau fragmente din scrierile antecesorilor fără a menționa sursa. Astfel de discursuri generează o structură de palimpsest, care adesea generează confuzii și afectează autenticitatea experiențelor. Reprezentările spațiale și gustative oscilează între o paradigmă a pitorescului și abundenței și una a barbarismului. Cercetarea relevă felul în care aceste paradigme sunt configurate în cadrul dialogurilor cu cititorii în jurul unor dihotomii semantice, precum “civilizat” vs. “rudimentar,” “rafinat” vs. “barbar,” “gustos” vs. “dezgustător.” Analiza din perspectiva analizei sociologice a discursului (Keller 2–3) indică rolul călătorilor de actori sociali care trasează, prin discursurile lor, granițe între “centru” și “periferie.” Spațiile concepute și percepute sunt caracterizate de aceeași polivalență, fiind ogândite de judecățile călătorilor, care poartă anumite amprente sociale, culturale, religioase și etnice. Rețeaua de voci care se intersectează în sincronie și în diacronie conturează un profil topografic hibrid,

caleidoscopic, al unei identități culinare emergente, sublimând elemente occidentale, orientale și autohtone: supa cu găluște, tocănița cu varză, dulceața și cafeaua, sau țuica de prune și vinul. Transmutarea unor arome opuse (iute–fad, picant–astringent, dulce–amar) este circumscrisă unei matrice spațiale cu influențe multietnice, polarizate între Occident și Orient.

Capitolul 4, „Cartografierea dimensiunilor economice și sociale ale unor repere identitare culinare” („Mapping the Economic and Social Dimensions of Culinary Identity Landmarks”), demonstrează că reprezentările gustului și spațiului sunt asemenea unei rețele neuronale create prin intermediul memoriei asociative, care grupează și regroupează elemente ale realității, rearanjându-le conform unui anumit stimul. Diferențele de percepție conduc la realizarea unor hărți cognitive diferite (precum cartografia de tip fabulos, cea care implică o scanare lucidă și realistă, cea caracterizată de o retorică a uimirii, cartografia mitică, cea romantică sau cea a dezolării), relevând alți gradienti, umbre sau tipare, care constituie o rețea alcătuită din blocuri de aspecte complementare. Relatările călătorilor identifică atât articolele de consum tangibile (precum vinul sau dulceața), cât și elementele intangibile (ospitalitatea sau *terra mirabilis*), cu implicații economice și/sau sociale de-a lungul secolelor. Teza surprinde dinamica acestor elemente în diacronie și felul în care unele alimente străine (precum cafeaua sau porumbul) au devenit repere ale gustului în țările române. Sunt, de asemenea, comparate practicile culinare implicate în comensalitatea ce apare ca formă a ospitalității, în cadrul diverselor straturi sociale. La nivelul sferei publice, sunt comentate rolurile economice și sociale jucate de cafenele și cofetării, interpretate ca heterotopii compensatorii, conform termenului utilizat de Michel Foucault (48), unde gusturile dulci sau amare oferă un refugiu savuros din realitatea cotidiană. Importanța unor astfel de spații de consum în cadrul sistemului semiotic urban este analizată mai ales în ceea ce privește polarizarea lor oriental-occidentală.

Capitolul 5, „Substratul religios și cel arhaic în repere ale gustului” („Religious and Archaic Layers in Landmarks of Taste”), este dedicat relatărilor de călătorie care abordează aspecte legate de riturile de trecere, sărbătorile religioase, tabuuri și superstiții în țările române. Suprapunerea substraturilor creează un profil dual al topografiei gustului – conectat atât la timpul istoric, cât și la cel mitic. Termenul “arhaic” este folosit în asociere cu riturile și credințele precreștine, care conotează un timp mitic, sacru, pe care Mircea Eliade îl opune duratei profane (72). Substratul “religios” indică aici strict ritualurile și practicile stabilite de Biserică și de Biblie. Cartografia practicilor și elementelor alimentare implicate în riturile de trecere, precum nunta și înmormântarea, relevă anumite etape care se înlănțuiesc în secvențe

fixe, pe care le-am definit “trajectoriile hranei” (*food-paths*). Ele acompaniază trecerea de la un stadiu ontologic la altul și reunesc substraturi arhaice și religioase, ca o matrice stratigrafică, care indică în arheologie relațiile și dinamica diverselor straturi istorice. Analiza subliniază rolurile acestor traectorii în ceremonialurile nupțiale și funerare și identifică repere ale gustului (precum pâinea, vinul sau coliva), caracteristice pentru riturile de trecere, precum și pentru Crăciun, Paște și perioadele de post. Cartografia traectoriilor imuabile implicate în riturile de trecere, cea a spațiului omogen al sărbătorilor religioase și cea a spațiului idiosincronic, dominat de superstiții și tabuuri alimentare configurează structura multistratificată a profilului topografic al identității culinare.

Capitolul 6, „Schimbări de focalizare: perspective comparative asupra reprezentării spațiului și gustului în secolele XVII-XIX” („Changes in Focus: Comparative Perspectives on the Production of Space and Taste in the Seventeenth, Eighteenth, and Nineteenth Centuries”) relevă faptul că studiul diacronic al reprezentărilor spațiului și gustului proiectează un contur multifacțat al identității culinare în țările române. Călătorii realizează un decupaj al realității, în rezonanță cu propriile tipare culturale și mentale, dar și în conformitate cu convențiile vremii. Voiajorii din secolul al XVII-lea sunt denumiți topografi exploratori, datorită entuziasmului față de noutățile întâlnite. Cele mai importante voci avute în vedere provin din lumea islamică: una aparține arhidiaconului Paul din Alep, iar cealaltă lui Evliya Çelebi, un renumit călător otoman. Topografii gustului din secolul al XVII-lea manifestă, în general, abordări favorabile, apreciative, iar reprezentările lor asupra spațiului și gustului implică o retorică a uimirii străbaterii (*wander-and-wonder*) și sunt un amalgam de ficțional (hiperbolic și fabulos), și factual, cu focalizare asupra unei paradigme a abundenței. Reprezentările spațiului și gustului provenite de la călătorii din secolul al XVIII-lea diferă în funcție de statutul lor de “observatori” (precum Antonmaria del Chiaro sau Baronul Leyon Pierce Balthasar von Campenhausen) sau “trecători” și evidențiază puternice accente orientale, care oglindesc dominația otomană și regimul fanariot. Atât topografii observatori, cât și cei trecători reliefează dihotomia crescândă între bogăția naturală a țărilor române și sărăcia locuitorilor, declanșată de exploatarea internă (regimul fanariot) și de cea externă (a Imperiului Otoman). Hărțile cognitive ale călătorilor punctează introducerea și evoluția unor noi articole de consum, precum porumbul, punciul sau berea. În timp ce băuturile străine nu se bucură de multă popularitate, în comparație cu țuica și vinul, porumbul este adoptat ca o cereală de bază, folosit pentru prepararea mămăligii, care devine un reper important al gustului. Cartografia gustativă a secolului al XVIII-lea indică o prevalență a aromelor locale, contururilor orientale și doar a câtorva note occidentale.

În ceea ce privește secolul al XIX-lea, cercetarea distinge între topografii veniți cu afaceri și topografii turiști (*business and leisure topographers*), fiecare având propria abordare asupra practicilor culinare, ca și cum ar aplica alte instrumente de măsurători topografice. În cazul primei categorii (reprezentate de călători precum jurnaliștii britanici William Beatty-Kingston și James William Ozanne, doctorii Adam Neale și William Macmichael, sau arheologul italian Felice Caronni), predomină importanța spațiului conceput, care este construit dihotomic, din stereotipuri și din opiniile contradictorii ale celorlalți. Topografii turiști (în rândul cărora apar voci feminine, precum cele ale britanicelor Mary Adelaide Walker și Florence K. Berger) se focalizează mai ales asupra spațiului perceput și a celui trăit și conturează hărți cognitive pitorești, cu multe detalii în ceea ce privește dimensiunea gustativă. Studiul diacronic al scrierilor de călătorie surprinde tranziția de la etnicitate la o conștiință a unei identități culinare naționale, care include repere ale gustului precum mămăliga, țuica de prune, vinul de pelin, pastrama, brânza, peștele și icrele, sau dulceața și cafeaua – un mix de transmutări ale elementelor străine și de arome autohtone.

Analiza asemănărilor și diferențelor în ceea ce privește schimbările de focalizare asupra practicilor culinare de-a lungul celor trei secole în discuție reflectă evoluția reperelor gustului sub influența dinamicilor sociale, economice și politice, într-un spațiu situat la răscruce de imperii, culturi, civilizații și religii. Vocile complementare sau contradictorii, reunite într-un dialog armonios sau disonant, constituie un suport polivalent pentru dezvoltarea unei “gustatologii” (*tasturology*): analiza texturilor gustului incorporate în structurile discursive, cu referință la o anumită matrice spațială. Rețeaua de hărți cognitive proiectate de călători articulează un construct volatil al identității culinare în teritoriile carpato-danubiene, ca rezultat al interacțiunii unor forțe individuale și colective, endogene și exogene, manifestate atât temporal, cât și geografic, și circumscrise unei matrice spațiale ce reunește un spectru caleidoscopic de vectori de gust.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare

Aleppo, Paul of. *The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch: Written by His Attendant Archdeacon, Paul of Aleppo in Arabic*. Vol. 1, 2. Translated by F. C. Belfour. London: A. J. Valpy, Red Lion Court, 1836.

Beatty-Kingston, William. *A Wanderer's Note*. Vol. 2. London: Chapman and Hall, 1888.

Berger, Florence K. *A Winter in the City of Pleasure; or, Life on the Lower Danube*. London: Richard Bentley and Son, 1877.

Campenhause, Pierce Balthasar, Freiherr von. *Travels Through Several Provinces of the Russian Empire; With an Historical Account of the Zaprog Cossacks, and of Bessarabia, Moldavia, Wallachia, and the Crimea*. London: Printed for Richard Phillips by J.G. Barnard, 1808.

Caronni, Felice. *Caronni in Dacia: Mie osservazioni locali, nazionali, antiquarie sui valacchi specialmente e zingari transilvani*. Milano: G. Pirotta in Santa Radegonda, 1812.

Çelebi, Evliya. In *Călători străini despre Țările Române*. Edited by M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru. Translated by Mustafa Ali Mehmet. Vol. 6. Part 2. București: Editura Științifică, 1976, pp. 311–753.

del Chiaro, Antonmaria. *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*. Venezia: Antonio Bortoli, 1718.

Hobhouse, J. C. *A Journey through Albania, and other provinces of Turkey in Europe and Asia, to Constantinople, during the years 1809 and 1810*. Vol. 1. Philadelphia: M. Carey and Son, 1817.

Macmichael, William. *Journey from Moscow to Constantinople in the years 1817, 1818*. London: John Murray, 1819.

Neale, Adam. *Travels through Some Parts of Germany, Poland, Moldavia, and Turkey*. London: Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown, and A. Constable and Co., 1818.

Ozanne, James William. *Three Years in Roumania*. London: Chapman & Hall, 1878.

Porter, Robert Ker, Sir. *Travels in Georgia, Persia, Armenia, Ancient Babylonia*. Vol. 1, 2. London: Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown, 1854.

- Thornton, Thomas. *The Present State of Turkey or a Description of the Political, Civil, and Religious Constitution, Government, and Laws, of the Ottoman Empire*. London: Joseph Mawman, 1807.
- Walker, Mary Adelaide. *Untrodden Paths in Romania*. London: Chapman and Hall, 1888.
- Wilkinson, William. *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia*. London: Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown, 1820.

Surse secundare

- Blaug, Lucian. *Trilogia culturii*. București: Humanitas, 2011.
- Certeau, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Translated by Steven Rendall. Berkeley, Los Angeles, London: U of California P, 1984.
- Eliade, Mircea. *The Sacred and the Profane. The Nature of Religion*. Translated by Willard R. Trask. New York: Harcourt, Inc., 1987.
- Foucault, Michel. "Des espaces autres." *Architecture, Mouvement, Continuité*, no. 5, 1984, pp. 46–9.
- Keller, Reiner. *Doing Discourse Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications, 2013.
- Lefebvre, Henri. *The Production of Space*. Translated by Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell, 1991.
- Tally, Robert T. Jr. *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Westphal, Bertrand. *Geocriticism: Real and Fictional Spaces*. Translated by Robert T. Tally Jr. New York: Palgrave Macmillan, 2011.